

In memoriam Lőrinczy Huba

BOKÁNYI PÉTER

Emlékbeszéd

TISZTELT HÖLGYEIM ÉS URAIM!

Egészen tegnap reggelig úgy gondoltam, ez, a mai megszólalásom nem papírról olvastatik majd fel, hanem szabadon, pusztán jegyzeteim segítségével emlékezem Lőrinczy Huba professzorra. Az emlékezés beszédhelyzete – gondoltam – nem tűri a papírt s a felolvasást, az emlékezésnek nincs szüksége az írott szöveg kapaszkodóira. Aztán, ahogy idézgettem magamban Lőrinczy tanár úr alakját, eszembe jutott egy 2001-es rövid beszélgetésünk: első kötetemet küldtem el neki, s rá pár napra találkoztunk. Megköszönte a kötetet, gratulált hozzá – 2 percben – aztán további 10 percben gondosan és udvariasan legorombított a kötet első írásának egy – ma már számomra is bárdolatlannak tűnő – kifejezéséért. „Szóban – mondta – óhatatlanul belekerülhet egy szövegbe egy-egy rosszul megválasztott, a helyzethez nem illő kifejezés, de le nem írjuk, az írott szöveg komoly dolog. Korábban – folytatta, s oldotta fel akkori zavaromat – én is írtam így, a tudatos megbotránkoztatás céljával, ma már nem tenném.”

Nos, ez az emlékfoslány volt az, ami miatt úgy döntöttem, jöjjön inkább a papír: Lőrinczy professzorhoz, aki – ahogy a bibliográfiában is idézett, Villányi László által írt emlékvers mondja – *„még egy dedikációt is tökéletessé akart csiszolni,”* nem illenék az élőbeszéd szabadságából adódó legkisebb pontatlanság, pongyolaság sem.

Semmi nem jogosít fel arra, hogy én emlékezzem Lőrinczy Hubára. Nem voltunk közeli barátok, nem volt köztünk szoros munkakapcsolat, nem tartoztam közeli tanítványai közé sem. Aztán meg mégis, sok minden feljogosít, hiszen csodált tanárom volt, több mint 10 évig az irodalom tanszék óraadójaként tanárkollégája is lehettem, s annak a folyóiratnak, az Életünknek vagyok a szerkesztője, amelynek évekig arculatmeghatározó írásai voltak dr. Lőrinczy Huba írásai. Furcsa, kettős helyzet ez tehát, amit tovább bonyolítanak olyan apró, személyes kis momentumok, amelyek afféle rejtélyes-motivikus kapcsolatot jelentettek számomra Lőrinczy Hubához. Gimnazista korom óta kedvenc íróm volt például – a ma már sajnos szinte ismeretlen nevű és

Elhangzott 2010. november 22-én a Nyugat-magyarországi Egyetem megemlékezésén.

életművű – Bólya Péter, amikor a szombathelyi főiskolára kerültem, s kezembe akadt Lőrinczy Huba *Fénytörés* című kötete, örömmel láttam benne két írást is a szerzőről (azóta már tudjuk, lényegében az egyetlen átfogó, a Bólya-életművet értékelő tanulmányt Lőrinczy Huba írta meg). Később kérdeztem Bólyáról Lőrinczy tanár urat: kiderült, barátok voltak, a 80-as évek elején az országot együtt járva mutatta be Bólya műveit – s ilyenkor, ha erről beszélt, csendesen hozzá szokta fűzni: „akkoriban volt egy kis copfom is”.

Kezdő kritikus voltam, amikor a 90-es évek közepe táján recenziót vittem az *Életünk*be egy barátom frissen megjelent kötetéről: a főszerkesztő köszönte, s mondta, az imént ment el dr. Lőrinczy Huba, s ugyanerről a könyvről hagyott ott egy írást: nagyon büszke voltam rá, hogy az én kritikám Lőrinczy Hubáé mellett megjelenhetett az *Életünk* adott lapszámában. A „*személyiségnek lenni a legtöbb...*” című kötetet recenzeáltam, a megjelenés előtt gondosan elküldve a tanár úrnak: ő egy szép levélben megköszönte, majd személyes találkozásunk során javasolta, valamikor beszéljék meg, hogy én mit értek a „kultúrába menekülés” fogalma alatt, mert az az érzése, mintha valami zavar volna az olvasmányaimban. Az *Életünk* folyóirat sorsát folyamatosan figyelemmel kísérte, nehezebbnek tűnő időszakokban nem egyszer ajánlotta fel személyes segítségét, az irodalom tanszéken azzal a témával – a kortárs irodalommal – foglalkoztam óraadóként, amit én tőle hallgattam annak idején, a 2000-es évek elején pedig egy-egy meglepő, megható telefonhívással biztatott az akkor végeláthatatlannak tűnt minősítési eljárásom során, s ajánlotta a segítségét, hogy gyorsabban alakuljanak a dolgok, s végül 2006 táján sajnos még egyszer, utoljára összevillant a sorsunk. Vagyis, furcsa módon folyamatosan „diskurzusban maradtunk”, ahogy ő fogalmazott egy nekem írt dedikációjában, tudott rólam, s nekem ez roppant fontos volt akkor – s válik egyre fontosabbá, ahogy múlnak az évek.

Mindig lenyűgözött az a tudatosság, ahogy Lőrinczy Huba tudományos pályáját, életművét alakította. Lőrinczy Hubának nincsenek korai írásai, „zsengéi”. Első kötetében, a *Szépségvágy és rezignációban* már teljes fegyverzettel áll olvasói előtt, csak annyiban kezdő kötet ez, amennyiben felvonultatja azt az apparátust, amelyből indulni és táplálkozni fog majd a „nagy mű”, a tudományos életmű, s jelzi azokat az irányokat, amelyekhez a későbbiekben igazodni kíván. Ezt követi egy évvel később a *Fénytörés*, amely kritikákat tartalmaz: az élő irodalom részeként és alakítójaként. A kötet bevezetőjének nyelvi eleganciája, finom iróniája a könyv egészét áthatja, s az írásokból kirajzolódó kritikai portré távolról sem „érdektelen”. A kora irodalmában és a korában benne élő irodalmár szólal meg ezekben az írásokban, akinek ily módon minden leírt sora hiteles: darabok a saját életéből. E kötet megjelenését követi az az időszak Lőrinczy Huba életében, amikor másokkal együtt ő is hitte, a korban nem csak benne élni, de alakítani is lehet: a rendszerváltozás környékén közéleti szerepvállalása közismert. Nemrég a szerkesztőségben kezembe akadt egy 1988-as fotó: Ambrus Lajos, az *Életünk* akkori főszerkesztő-helyettese és Lőrinczy Huba március 15-én Szombathely Fő terén az ünneplők élén: ezt követte az újságszerkesztés a rendszerváltozás után, a szombathelyi színházért folytatott, nem egyszer reménytelennek

tűnő küzdelem – a *Fénytörés* kritikusi portréjába tehát belelátja az ember a 80-as évek végének, 90-es évek elejének Lőrinczy Hubáját is, aki felelős értelmiségiként tisztában volt a feladatával: azzal, hogy szólni és tenni kell, szerepet kell vállalni akkor, amikor annak jön el az ideje.

Aztán 1993, az első Márai-kötet megjelenésének éve. A *Szépségvágy és rezignáció* világa, Ambrus Zoltán, Török Gyula műveiben való elmélyülés konzekvensen juttatta el Lőrinczy Hubát Márai Sándor életművéhez. Szintézisnek tűnt 1993-ban ez a kötet több tekintetben is: Márai közel évszázadot felölelő életműve láttatja azt az utat, amit a XX. század irodalma bejárt, így összefoglalhatná Lőrinczy Huba első két kötetének témáit: a századforduló epikáját bemutató *Szépségvágy és rezignációt*, illetve a kortárs irodalom kritikagyűjteményét, a *Fénytörést*. A szintézis megvalósulása azonban ennél jóval összetettebb. A kötet írásaiban ott kavargó a századelő urbánus irodalma annak valamennyi meghatározó alakjával, mintegy szemléltetve az alapot, ahonnan a Márai-mű indul, s ott a kortárs Márai, akinek a problémafelvetései Lőrinczy Huba személyes problémái is, a XX. század végének problémái.

Bár Lőrinczy Huba e kötete darabjainak műfaját tanulmányként definiálta, a kötet vonzereje éppen vállalt szubjektivitásában, személyességében rejlik. Abban, hogy az írásokban nem egyszer nem a szaktudós, hanem a személyében is érintett esszéista nyilatkozik meg, aki közvetett módon, Márain keresztül önmagáról is vall. Többről van tehát szó itt, mint pusztán „tudományos teljesítményről”. Olvasónaplónak nevezvén a kötet előszavában a könyvet Lőrinczy Huba megteremti a lehetőségét annak, hogy úgy is olvashassuk a tanulmányokat, mint a Márai-féle világon keresztül megszólaló kutató vallomásait: gondolatokról, könyvről, szerzőről és világról.

Az irodalomtörténész munkája – hiszem – mindig szubjektív. Az objektivitás, a tárgyilagos tudományosság akadálya az a tény, hogy a vizsgált mű, szerző akarva-akaratlan valamilyen viszonyba kerül a kutatóval, s e kapcsolat jelei, tünetei nem számúzhetők többé – nem is szabad őket számúzni. Lőrinczy Huba és a Márai-életmű egymásra találása egy kegyelmi pillanat eredménye: kutató és a kutatás tárgyának a tökéletes összhangja. Az első Márai-kötetet követő többi írás, könyv éppen arról tanúskodik, hogy Márai Sándor Lőrinczy Huba egyik legszentebb magánügyévé vált: s alig van annál nagyszerűbb, mint amikor az ember saját szenvedélyei és boldogságai mások hasznára is lehetnek.

Torokszorító olvasni a – ma már tudjuk, utolsó – Lőrinczy-kötet, Az emigráció jegyében előszavát: „Egy nagy munka végeztét s egy másik, még nagyobb munka kezdetét jelzi ez a könyv. Egy nagy munka végeztét, mert a benne közreadott öt regényelemzéssel a szerző befejezte Márai összes nagyepikai művének feldolgozását. S egy másik, még nagyobb munka kezdetét, mert az analízisek sora után csakis a szintézis következhet. A szerző immár monográfia írására készül, amely áttekintené Márai nagyepikus pályafutását...” Ritka igazságtalansága a sorsnak, hogy ez a monográfia, amely az életmű megkoronázását jelenthette volna, nem készülhetett el – annál is inkább, mivel, ahogy Lőrinczy professzor több helyütt utalt rá, az egyes fő egységek már „készen voltak”, a monográfia terve és szinte a kompozíciója is összeállt. Viszont,

azt gondolom, a korábbi kötetek sora mégiscsak monográfiává egyesült immár: „formálisan”, kötetként lehet, hogy nem született meg a könyv, aztán meg mégis, hiszen az életmű egésze megadja a lehetőségét annak, hogy ama „szintézist” minden Lőrinczy-olvasó, Márai-olvasó maga teremtsen meg magának.

Lőrinczy Huba amúgyis nagyban számított olvasóira: azon kevés kutatók közé tartozott, akik nem csak a kutatás tárgyát, a szaktudomány módszertanát és terminológiáját tartják szem előtt írásaikban, hanem potenciális olvasóikat is. Lőrinczy Huba írásaiban az olvasó mindig megtisztelve érezheti magát: a stílus eleganciája, a tárgyszeretet, ami minden soron átüt az alkotó udvariassága, aki számít arra, hogy munkáját el is olvassák. Ez az udvariasság és elegancia érvényesül a tanulmányok hangnemében is: Lőrinczy Huba, ahogy írta egy helyütt, olvasatokat közöl, nem az egyetlen autentikus olvasatot keresi, illetve kínálja.

„Alighanem kétségtelen” – szokta idézni Ambrus Lajos Lőrinczy professzor 90-es évekbeli, az Életünkben közölt tanulmányainak egy gyakori fordulata. E valóban szokatlan szókapcsolat lehetne annak eszköze a szövegekben, hogy általa a szerző magáénak tudhassa a „bizonytalanság biztonságát”, azaz, eszköze annak, hogy esetleges határozott hangsúlyok lekerüljenek bizonyos kijelentésekről. Lőrinczy Huba tanulmányainak nem volt szüksége az effajta biztonságra: az „alighanem kétségtelen” attitűdöt jelez, s ebből adódó lehetőséget az olvasónak. A jó tanár attitűdjét, aki tisztában van azzal, hogy nem abszolút tudás az övé, hanem az ő tudása tanítványi tudásának alapjává kell, hogy legyen. Vagyis felszabadító a tanítvány – esetünkben az olvasó – számára: maga keresheti tovább a maga „kétségtelenjeit”, a maga bizonyosságait.

„Olvasó” vagy „tanítvány” – tudatosan mostuk össze a két szót. Hiszen Lőrinczy Huba számára sem voltak ezek különvaló fogalmak, ahogy a tudományos kutatás és a hétköznapi tanári munka is tökéletes harmóniában állt számára. Egyazon érem két oldala: az érmet irodalomnak hívják, kutatás és tanítás pedig egyaránt az irodalommal való foglalkozást jelenti a magunk és mások hasznára, örömére. Lőrinczy professzor órái tanítványai számára szinte afféle beavatási rítusok voltak: lehetőségei annak, hogy úgy tekintsenek irodalomra, ahogy addig csak nagyon ritkán vagy egyáltalán nem. S Lőrinczy professzor, a tanár, úgy volt képes vezetni tanítványait, ahogy könyveinek olvasóit: könnyed eleganciával, határozott udvariassággal, s a tudomány iránti mély tisztelettel. *Mint nagy színészekért, úgy rajongtak érte* – szól Villányi László már idézett emlékverse, s valóban: Lőrinczy Huba szemináriumaira megtiszteltetés volt járni, a rajongás oka pedig vélhetően éppen abban rejlett, ahogy Lőrinczy Huba tanítványaihoz és a tárgyához viszonyult. Meg abban is, ahogy mítosz épült köré már a 90-es években, amely mítosznak építői voltak a Haladás-meccsek, a Magyar Nyugat című újság, a szemináriumok előtt gondosan az asztalra készített kétfajta cigaretta (egy erősebb meg egy gyengébb), az otthoni kaktuszgyűjtemény s a kutya – mindez együtt alkotta a „Lőrinczy-jelenséget”, (Lőrinczy Huba kifejezése: első, bemutatkozó előadása ironikus nyitányaként hangzott el a kifejezés 1990 táján).

„Mindenről tudni egy picit, egy piciről meg mindent” – Lőrinczy Hubától hallottuk először szombathelyi főiskolásként ezt a mondatot. Boldog az az ember, aki megtalálja a maga „picijét”, a maga területét, helyét világban, életben vagy akár a tudományos pályán. Lőrinczy Huba ilyen ember volt, a bibliográfia pedig, ami egy elhivatott kutató, tanár megkerülhetetlen életművének krónikája, tartalmazza a művet, ami valóban a „minden” volt alkotója számára is.

VILLÁNYI LÁSZLÓ

Aki a legtöbbé formálta magát

„Maga egy fárosz!” – kiáltott fel Lőrinczy Huba. Minek is tagadnám, meglehetősen hízelgő volt lelkesedése, mert hát a „fárosz” én lettem volna, pusztán azért, mert Ady-ból vizsgálva szóba hoztam egy tanulmányt expresszionizmusáról, amit az Irodalomtörténet című folyóiratban olvastam. Huba dicsérete végül is arra vonatkozott, hogy van egy vizsgáló, aki szeret tájékozódni, olvasni. Minden tétovázás nélkül döntöttem úgy, hogy nála írom szakdolgozatomat, Csáth Géza életművéről.

Barátságáról ekkor még nem lehetett szó, de rokonszenves volt hangja, mimikája, hogy a nagy tekintélyű tanár nem áallotta növelni önbizalmamat. Később elküldtem neki megjelenő könyveimet, s távolról ugyan, de kölcsönösen figyeltük egymás publikációit.

Barátságunk akkor bontakozott ki, amikor a Műhely főszerkesztője lettem, s ő izgalmasabbnál izgalmasabb Márai-tanulmányokkal jelentkezett. Ennek bizonyítéka egy dedikáció 1996-ból: „tartós és mély kapcsolatot képzelve” – írta. 1997-ben már így címezte új könyvét: „ki lőn tanítványból barátta”. 1998-ban sajátos humorát is megcsillantotta, a Vivaldi naplójából és a Szabadkai villamos című könyvemre utalva: „a zeneszerző villamoskalauznak”. 2005-ben már bensőséges barátomnak mondhatam, hiszen megtisztelt bizalmával. Ekkor így szólt a dedikáció: „bonthatatlan barátsággal – kaktuszok helyett”. Az ígért kaktuszok – hiszen a kaktuszok csodálója és szakértője is volt – aztán végképp elmaradtak, miként a tervezett újabb beszélgetés is: „(folyt.köv. A legközelebbi találkozásokor!)” – feladatlan maradt a zárójel.

Győrbe többször hívtam előadást tartani a Műhely-estek keretében – Máiról. Az óriási tudásanyagot, vonzalmát Máraihoz mindig izgalmasan, elegánsan közvetítette, láthatóan élvezettel. Ifjan nem hiába kacérkodott a színészettel. Jelen voltak az egykori győri tanítványok is, akik aztán rajongva vették körül. Én persze alig vártam, hogy kettesben maradva beszélgethessünk irodalomról, közügyekről, magánéletünk dolgairól. Többször találkoztunk, sétáltunk Szombathelyen is, az egyik alkalommal elmesélte, miként látogatta meg az öltözőben a Haladás focistáit, lelkesítő beszédet rögtönözve. Naivítását jellemzi, hogy pénzzel is támogatta a nehéz helyzetben lévő csapatot.

Megadatott a vele való közös munka is. Márai századik születésnapjához közeledvén az ő ötlete nyomán szerkesztődött a Múhely Márai tematikájú száma. Együtt kerestük föl egykori tanítványát, Mészáros Tibort a Petőfi Irodalmi Múzeumban, s az együttgondolkodás nyomán megjelent szám hamar elfogyott, rengeteg lelkes visszajelzést kaptunk az olvasóktól.

Az évek során ha valamelyikünknek könyve jelent meg, alaposan megvitattuk. Rendszeresen elküldtem neki új verseimet, kötetterveimet, rengeteg hasznos észrevétele volt. Ami pedig fölöttébb jólesett: ha öröm ért – akár irodalmi, akár személyes – velem örült.

Egy 2003-as – természetesen kézzel írt – levelében már fölsejlik a tragikus jövő: „Köszönet a Rómában történt valami elemzéséhez fűzött jó szavaidért rám fértek. Azóta tán Déry-Márai-tanulmányomat is láttad a Forrás áprilisi számában. Nem árt, ha kölcsönösen olvassuk és erősítjük egymást... Máskülönbén? Tavasz nincs, újjászületés nincs, mély depresszió van.” 2005 áprilisából egy bizalmas közlése: „Magam ismét súlyos kedélyborulattal küszködöm...” Egy másik, keserű leveléből, szintén 2005-ből: „Megint csak kurtán, kapkodón, ezúttal azért, mert hetek óta (és még hónapokon át) a felsőoktatás lerombolásával foglalatostkodunk. Időigényes, lelkesítő munka!... Hát igen, mondom melankolikusan, most már elhányjuk csikófogunkat (- fogainkat), sörényünk gyérül, illúzióink fogyatkoznak (vö. Arany László!), de még van miből veszítenünk, s félek, leszünk kevésbé délcegek is. Márait parafrazálva: ne szidjuk a jelenlegi állapotot! Még vissza fogjuk sírni. Most örülünk, hogy a vérnyomásunk (az enyém is) rendben van, örülünk, hogy néhány napnyi rémület után visszanyerted régi látásodat, s ne örüljünk, mert főfájásomra nincs orvosság! Így kerek ma a világ.”

2006 nyarán a nagy hőség miatt halogattuk a találkozást, gyűlölte a kánikulát. Így írt ekkor: „Jólesik tudnom, hogy gondolsz velem, s nyavalyám távoztát kívánod. Sajnos, ennek semmi jele, s a doktorok sem igen kecsegtetnek. Törököt fogtam ezzel a bajjal, de előbb-utóbb mindannyian így járunk.” Ősztől már maradtak a hosszú telefonok, megértésemet kérte, hiába ajánlottam a látogatást. Azt akarta, hogy az egészséges barát képét őrizzem emlékezetemben.

Milyen is ez a kép? Miként él bennem a hatalmas munkát végző, belső szabadságát minden körülmények között őrző polgár, a szellem embere, aki kitartó szorgalommal kutatja Márai életművét, s legfőbb terve a monográfia megírása? Vállalt, szembeötlő hiúságát festett, gondosan ápolt haja szimbolizálja. Konokul ragaszkodik az erkölcsi és esztétikai értékekhez, következetesen szigorú másokkal, de főként önmagával szemben. A megbeszélte határidőket pontosan betartja, lelkiismeretessége sohasem csorbul. Minden előadását, megnyilvánulását az elegancia jellemzi. Méltósága, büszkesége kivételes érzékenységet takar. Lőrinczy Huba a legtöbbször formálta magát, amennyiben elfogadjuk Márai tételét: „személyiségnek lenni a legtöbb”.

Őszi nap

Minden egész eltörött, minden láng részekben lobban, minden szerelem darabokban. Lőrinczy Huba tanár úr – a Tanár úr – ébresztett rá minket az 1980-as évek közepén, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán az Ady-látomás mélységére, mindent átható, borzongató érvényességére. Minden egész eltörött, ezzel kínlódnak azóta is.

(**Térfogat és magatartás.**) De miközben a Tanár úr megnyitotta a magyar szakosok generációi előtt a fin de siècle, a „megrendült evidenciák” beláthatatlanul gazdag, csodálatos birodalmát – az élmény okozta letaglózottság és az ámulat nem múlik azóta sem –, a saját személyisége, létmódja által fölmutatott valami mást is: az Egészet, a csorbíthatatlan – és muszáj hinni benne: csorbíthatatlan – integritást. Azt a térfogatot és magatartásformát, amely képes föltartóztatni a mindennapok fölmozsoló mechanizmusait. Tudtuk-e ezt akkor? Nyilván nem. De az biztos, hogy megérettük az első – tényleg a legelső – pillanatban. Tanár úr – csak így lehet gondolni rá. Ez az egyetlen evidens és érvényes megszólítás. Ő maga talán nem is sejtette, hogy milyen nehéz helyzetbe hozta a tanítványát, amikor – a hivatalos tanár-diák viszony megszűnte után néhány évvel – följánlotta a tegeződést. A nagyvonalú gesztust – mint a barátságot megpecsételő fejedelmi ajándékot – természetesen nem lehetett nem elfogadni, de mindvégig elkísérte valami nyelvbötlő, furcsa szorongás. Az óráin – a szemináriumokon, az előadásokon – nem szorongtunk: engedélyt és muníciót kaptunk a fölszállásra. (Legföljebb a vizsgák előtt jelentkezett némi diákos szorongás, de nem az indexbe kerülő jegy miatt: előtte nem akartunk szégyent vallani. És persze – így – önmagunk előtt sem.) Lőrinczy Huba a föltétlen tiszteletet és szeretetet – sőt, mondjuk csak ki, rajongást – azzal vívta ki, ahogyan nagyvonalú, szellemes eleganciával meghívott minket az irodalomértés tereibe-labirintusába; ahonnan nincs menekvés. (De ki akarna menekülni?) „Vívta ki”, micsoda iskolás megfogalmazás. Dehogy. Nem vívott: vívódásokra nyitotta rá a szemünket. (A saját vívódásait főiskolásként nem érzékeltük, elég vívódásra adott okot kedvenc korszaka, a múlt századforduló.) És nem mintha tegeződve nem lehetne tisztelni, szeretni – rajongani. Mégis. A tegeződés okozta, már-már megmosolyogtató, de azért ügyel-bajjal legyűrhető szorongásnál világosabban, pontosabban talán semmi sem jelzi, hogy ebben a viszonylatban az ember örök diák marad (akár úgy is, mint Csehov csetlő-botló örök diák, örökké valami szépre, jóra, nagyszabására készülődő antihősei), Lőrinczy Huba alakja pedig valahogy megáll az időben. Ő a Tanár úr. Zsinórmérték. Viszonyítási alap. Akkor is – főleg akkor –, amikor minden egész eltörött.

(**Harmincéves füzet, piros, kék, zöld tintával.**) A Lőrinczy-kötetek mindig szem előtt várakoznak a polcon (ahol két, néha három sorban bújnak meg – sokszor hosszú időre egyszerűen eltűnnek, mintha ott se lennének - a könyvek). Az íróasztal

középső fiókjában, legfölül egy régi iskolás füzet, nem kell keresni a múlt ilyen-olyan kincseit összegyűjtő, szekrényekben egymásra halmozódó-rétegződő dobozokban. Lőrinczy-előadások jegyzetnyomát őrzi: mindig kéznél van, a biztonság kedvéért. Akkor is, ha évek telhetnek el az egyik föllapozástól a másikig; és akkor is, ha mindaz, ami benne van, voltaképpen már régen nem a füzetben, hanem egészen más térfogatban lakik. „Irodalomtörténet ea. II. Ölbei Lívía M-O/III. 1987.” Harminc év – az mennyi? Mindenesetre kerek évforduló. A belső borítón piros tintával Rilke-sorok (Nemes Nagy Ágnes fordításában): „A nagyra-bátor egzisztenciák / közt vakmerőbb, izzóbb ki volna nálunk? / Határainkon megvetjük a lábunk, / s a Névtelent magunkhoz tépjük át.” Mit jelenthetett (személyesen) harminc évvel ezelőtt a következő Rilke-idézet (még mindig a füzet belső borítóján, még mindig piros tintával): „...s ki most maga van, már marad magára...” A rend kedvéért tegyük hozzá, hogy az *Őszi nap* fordítója Komlós Aladár.

És ezzel megállíthatatlanul kanyarogni kezd az életet behálózó (megtartó?) asszociációs lánc. Hiszen már Lőrinczy Huba első kötetének (*Szépségvágy és rezignáció – A századforduló epikájáról*, Budapest, Magvető Kiadó, Elvek és utak sorozat, 1984) előszavában találkozunk Komlós Aladár nevével, a rá való – megint csak messzemenő következményekkel járó, apró kis virágmagként elhintett, szárba szökkenő – hivatkozással: „Irodalomtörténésznek lenni az íráság legalsó foka.” És hozzá, valahonnan máshonnan, azonnal fölmerül az időből a másik alapállítás, hogy: nem mond semmit, aki nem önmagáról beszél. Önmagáról, de mindig az irodalom – a szöveg – prizmáján át. Utólag kimondható – utólag mondható ki –, hogy minden bizonytalannak a szemérmes közvetlenségnek, személyes átéltségnek a hitele érintett meg minket rögtön az első találkozás alkalmával, a legelső szemináriumi órán, amikor Lőrinczy tanár úr belépett – kitétte az asztalra kicsi, elegáns, fedeles hamutartóját – és Riedl Frigyes idézve azt mondta: a tanár akkor dolgozik jól, ha fokozatosan fölöslegessé teszi, mintegy megsemmisíti önmagát. Tartásos alázat, irizáló, finom és nagyvonalú iróniával: nem csak nekünk, leendő tanároknak (és pályaelhagyóknak) szólt az ars poeticának följajánlott köszöntő és gyöngéd figyelmeztetés; Lőrinczy tanár úr azon a régi őszi napon (valami okból úgy maradt meg, hogy szép idő volt, jótékony napsütés) Riedl Frigyes által önmagáról is beszélt.

A piros tintával rögzített *Őszi nap*-részlet azonban voltaképpen tavaszi szemesztert idéz (csak a Babits-i értelemben vett hitelesség kedvéért). A füzet tanúsága szerint Lőrinczy Huba 1987. április 6-án beszélt nekünk Rainer Maria Rilke létköltészetéről; sok más mellett arról, hogy bár a világ káoszként mutatkozik meg, mozgatója a „céltalan, örök visszatérés”, Rilke „nem adja oda magát a nihilnek”. A filozófiai háttérzene Kierkegardé – magányos bolyongás az emberi lét –, illetve Heideggeré: az önformálás, az értékérvényű élet – mint kötelesség. „Mindenkinek rá kell lennie a személyes, nem készen kapott ontológiára”, mondja a bejegyzés (zöld tintával). Aztán csupa nagybetűvel, bekarikázva az *Archaiikus Apolló-torzó* verdiktje: Változtasd meg élted! (Lám, megint a hiány, a megsebzettség, a széttört egész – amely titokban a tökéletességre mutat, magában hordozza a teljességet.)

A harmincéves füzetben Ady következik, előbb az „Ifjú szívekben élek”-állítás módszeres lebontásával; aztán korszakalkotó zsenialitása összetevőinek föltárásával. Ma is eleven az az ámulat, az a heuréka-élmény, amely a fényhozó magyarázatot kísértte. Aztán – a másik póluson – Kosztolányi, aki – ritka tünemény – költőnek is, prózaírónak is elsőrangú. Akinek minden művében kitapintható a halálra ítéltség tudata, amelynek árnyékában felülmúlhatatlanul fölragyog a lét minden fájdalmas csodája, és amelynek egyetlen ellenszere, túl- és átélési stratégiája van: a játék. Ez a harmincéves füzet rejti azt az *Édes Anna*-elemzést, amelynek alapvetéseihez – a füzet nélkül is – muszáj vissza-visszatérni. Illetve nem kell visszatérni: ezek az alapvetések ma már az élet alapvetései. (Mint az a hajósúly Ottlik *Iskola a határon*-regényében, amelyhez az első utakat szintén Lőrinczy tanár úr nyitotta meg annak idején.) Ha *Édes Anna*, akkor a politikai, szociológiai, pszichológiai vetület mellett mindenképp a regény metafizikai rétege: a Moviszter doktorban megtestesülő részvét és irgalom, miszerint emberiség nincsen – csak emberek vannak. Péter és Pál van. Édes Anna van. (Moviszter doktor figurája nem halványul akkor sem, ha ma már a „beteg humanizmus” is túlságosan gyöngéd megfogalmazásnak tetszik. Beteg humanizmus. A füzetben csupa nagybetűvel, piros tintával.)

Természetesen nem fontos, hogy mi mindent őrzött meg – a figyelem buzgalmával, de nyilván sok vonatkozásban ügyetlenül és töredékesen – egy főiskolás jegyzetfüzet. Visszanézve mégis már-már megrendítő, hogy ezek a piros, kék, zöld tintával rögzített, itt-ott felkiáltójellel, nagybetűkkel kiemelt mondatok, félmondatok töredékességükben is milyen pontosan kijelölik azt a teret, ahova Lőrinczy Huba által nyertünk bebocsáttatást, és amelynek jelzőbójái – most már világosan látszik – nem tűnnek el a hullámzó időben: az ember értékválasztásaiban, személyes életében hosszú távon érvényesen mutatják az alapvető irányt.

(Réгимódi történetek.) A Lőrinczy-jelzőbóják a legváratlanabb helyeken tűnnek föl, bár egyáltalán nem váratlanul: ez a törvény. (Azért vagyunk ott, mert.) Mondjuk a Petőfi Irodalmi Múzeumban, a Szabó Magda-centenárium (lám, újabb kerek évforduló) alkalmából rendezett újmódi kiállításon, amely minden erényével együtt nem képes kiszabadulni a „Szabó Magda-csapdából”: hagyja, hogy az író élete-életrajza (amelyet persze elsősorban Szabó Magda könyveiből ismerünk) eltakarja, már-már fölülírja magát az életművet. Az életműben való tájékozódáshoz a kiállítás nem, vagy csak nagyon kevésbé ad releváns (irodalmi) támpontokat. (Persze nem adnak a ma érvényben lévő kánonteremtő irodalomtörténetek sem.)

És akkor a tárlat terében: egy sarokban, egy ablakmélyedésbe állított széken, csak úgy odavetve föltűnik egy Thomas Mann-kötet, *A Buddenbrook ház*. Mintha valaki néhány percre abbahagyta volna az olvasását, de alig várja, hogy kézbe vehesse megint. Egy pillanatra elfog a bizonytalanság: A könyv a kiállítás része (miért ne), vagy valamelyik teremőr személyes érdeklődése révén, véletlenül került ide, a Szabó Magda-relikviák közé? Bár a bizonytalanság nem is egy pillanatig, csak a pillanat tört részéig tartja magát (persze hogy a teremőrlány hozta magával a Thomas Mann-regényt), a

mágia már működésbe lépett. *A Buddenbrook ház*-nak a Szabó Magda-kiállítás terében jelentése van: színre lépése nem, akkor sem lehet a véletlen műve. „Személyes-családi tapasztalataimat stilizáltam regénnyé, bár azzal az érzéssel, hogy van benne valami irodalmi, vagyis szellemi, vagyis általános érvényű, de nem is sejtve, hogy miközben egy polgári ház széttüzléséről írtam regényt, hírt adtam a nagy széthullásról, egy korszak végétől, egy kulturális, társadalomtörténeti cezúráról.” Ezzel az idézettel indítja Lőrinczy Huba Szabó Magda *Régimódi történetének* elemzését (mintegy „lépre csalva” az olvasót): „*A Buddenbrook ház*-at értelmezte e szavakkal Thomas Mann, immár életének alkonyán, ám vallomását – mutatis mutandis – akár a *Régimódi történet* szerzője is vállalhatná. S Szabó Magda él is a felkínálkozó lehetőséggel; évődve, játékosan ironizálva bár, de tudtul adja a két mű s a beléjük zárt világok rokonságát: most ’debreceni Buddenbrookokat’ emleget (42.), majd meg ’lübecki Kismester utcai emlék’-nek aposztrofálja (236.) Thomas Mann első regényét. Az összevetés, a fölcserélhetőség, a kölcsönös behelyettesítés nem is jogtalan ötletét sugallják e röpké allúziók, s szándéktalanul is az olvasó és az értelmező kötelességévé teszik az elmélkedést: miért, hogy – noha a *Régimódi történet* nyersanyagában és kontúrjaiban benne rejlik egy nagy családregény ígérete – a Jablonczayak, a Riclek és a velük összenőtték históriája végül mégsem lényegülhet magyar *Buddenbrook ház*-zá? Miért, hogy a mű, bármily számosak is részértékei, villanjon benne (s nem is akárminő!) szépség, bújjék meg látszólagos eszköztelenségében a modern fogások egész arzenálja, mégsem töltheti be maradéktalanul hivatását, és – ’dacolva’ mintegy önérdেকেivel – egészségként nem jut fel tulajdon lehetőségeinek ormára?” (Nem jut fel tulajdon lehetőségeinek ormára – Lőrinczy Hubát olvasni – az olvasásért is öröm. Mondatainak egyfelől zenéje, másfelől íze, tapintása van.) A lényegbevágó kérdésre az alapos és szerteágazó elemzés révén megszülető válasz úgy szól, hogy Szabó Magda a dokumentaritás és a fikció (vagyis a „teremtő képzelet”) hintajátékában végül nem rugaszkodott el eléggé: a dokumentaritás javára döntött, ezért nem válhatott a *Régimódi történet* modellérvényű, igazi, nagy családregénnyé. (A *Régimódi történet*-elemzés előbb – 1978-ban – az *Életünk* folyóiratban látott napvilágot, aztán helyet kapott a Magvető Kiadónál 1985-ben *Fénytörés – Válogatott bírálatok* címmel megjelent Lőrinczy-kötetben is.) A PIM Szabó Magda-kiállításának terében néhány percre kiállítási tárgyává váló Thomas Mann-kötet, *A Buddenbrook ház* – mintegy fordított tükörként – így mutatja meg azt a Szabó Magda-csapdát, amelyet voltaképpen maga az író állított föl; és amelyet olyan nehéz kikerülni.

(**A Senki szigete.**) Ha a Szabó Magda-életmű – úgy tűnik – több vonatkozásban nem tud szabadulni az életrajziségtől, akkor Lőrinczy Huba a legritkább esetben állt a nyilvánosság elé; irodalmi vonzalmain és választásain azonban mindig átütött a személyesség: irodalmi vonzalmai és választásai által – hogyan másképpen – beszélt, mintegy rejtjelezve, önmagáról is. Ezért aztán különösen nagy ajándék, hogy a főiskolai évek után néhány alkalommal interjúban nyílt meg az időközben újságíróbőrbe bújt tanítványnak (akiről különben sose feledkezett el). A Vas Népe „Ez az a ház” című sorozatában 1995-ben kerestük fel őt. A kiindulópont szerint: „Emlékeken lép-

kedünk. Ez az az ország, ez az a város, ez az a ház – ahol megszülettünk, ahol felnőtünk, ahol... Mindenkinek megvan a maga története. Sorozatunkban a megye, a város ismert személyiségeit kérjük arra, mutassák meg, az ő emlékezetükben melyik az a ház. És mesélik el azt is, miért.” Lőrinczy Huba tanár úrral egy szombathelyi (Kinizsi utcai) háztól indultunk el az emlékezés ösvényein: „Ha felfuvalkodott volnék, azt mondanám, hogy ezt a házat az én tiszteletemre emelték. Éppen abban az évben kezdték el építeni és adták is át, amelyben novemberi gyerekként – Skorpióként – megszülettem. Ez az épület fogadott, ebbe tértem haza – föltehetően fülsiketítő ordítás közepette –, és mi tagadás, ahogy cseperedni kezdtem, remekül éreztem benne magamat. Ez egyáltalán nem volt csoda, mert hiszen ez a ház az építetés idején és főleg egy vidéki városban rendkívül korszerűnek számított. Egy akkortájt jónevű építész, Klosovszky Ernő tervezte, és szüleim – innen-onnan kölcsönöket is fölvéve – őszig felépítették. Igaz ugyan, hogy ez volt az az idő, amikor havi kétszáz fixszel az ember könnyen viccelt – és az apámnak körülbelül kétszáz pengő volt a havi jövedelme –, de azért házépítésre mégse futotta kölcsönök nélkül. (...) A belső részek, a szobák már sokkal polgáribbak. Olyannyira, hogy akad köztük ebédlőnek nevezett helyiség is, amely, ahogy visszaemlékszem, polgári szalon, afféle múzeum volt – szép ebédlőasztallal, kemény támlás székekkel –, ahol csak sátoros ünnepeken időztünk. Márai ír arról az *Egy polgár vallomásai*-ban, hogy akadt a háznak egy olyan fontos, de mégis funkciótlan helyisége, amelybe a bejutáshoz külön engedély kellett – ezért egyszer azt kérte az anyjától, hogy külön az ő kedvéért nyíljk ki az ajtó, és bemásírozhasson. Nálunk azért ennyire nem volt szent helyiség az ebédlő, de nem a napi játszások színhelye volt. Az ötvenes években már csak azért sem, mert albérlőt telepítettek bele, havi harminc forintért – szorongtunk helyben és lélekben egyaránt. (...) Hogy ez a ház csudabirodalom volt számomra, az föltétlenül köszönhető az udvarának is, két olyan fenyővel a kerítés mellett, amelyeket szintén az én tiszteletemre ültetett az apám: akkor száz-százötven centisek voltak, ma az ágaik az égbe nyúlnak... A közelükben apácálimok sorakoztak katonás rendben, kábító illatukra ma is emlékszem. (...) Ezt az udvart természetesen belaktam, számomra a Senki szigete volt – akkor persze még nem mondtam így –, de mindenesetre olyan sziget, amilyenre Robinson költözött, és én egy Pénteket is szívesen elfogadtam volna magam mellé. Az volt a tervem, hogy ezen az udvaron egy külön birodalmat is teremtek magamnak: egy tavat, kis szigettel. Óriási buzgalommal ástam reggeltől estig – szülői dorgálástól kísérve –, kialakítottam egy árokrendszert, föltöltöttem vízzel, és óriási volt a csalódásom, amikor a víz elszivárgott, és az én szigetem többé nem létezett.” A kérdésre, hogy milyen viszonyban van különleges nevével – nomen est omen? – így válaszolt: „Az egész életem története benne van a nevemben. A családom régi nemesi család, kiterjedt rokonsággal. A kapcsolatokat nemigen tartom, vagyok annyira polgár, hogy ne a nagy családban érezzem jól magamat, hanem továbbra is magányosságban, illetve egy szűk körben. A fáma szerint az utolsó Árpádok idejébe nyúlik vissza a család története. Tény, hogy apámtól örököltem egy címeres pecsétgyűrűt, amely a legféltettebb kincseim egyike: a folytonosságot jelenti számomra. Szorongok, hogy el ne veszítsem.

Ezt az érzést Márai nagyon pontosan megírja a '46-os Naplójában (Ami a Naplóból kimaradt): ő ugyanis elvesztette az apjától kapott címeres pecsétygyűrűt. A családban szokás volt a különleges névadás, rendszerint az elsőszülött fiút tisztelték meg vele. Az apám is Huba volt. Nem tagadom, gyermekkoromban súlyos traumák forrása volt számomra a nevem. Csúfoltak miatta. Ráadásul az osztályellenség gyanújába kevert, még egyetemista koromban is. Aztán, ahogy telt-múlt az idő, a félelmet és a szégyenérzetet, amely a nevem miatt élt bennem, fölváltotta a büszkeség. (...) Hadd legyen egészen őszinte: úgy érzem, ez a név egyedül adekvát módon kifejezi a személyiséget. Hogy aztán a névhez nőtt-e hozzá a személyiségem, vagy fordítva – nem tudom. Az biztos, hogy a nevem formált engem. Ha gyermekkoromban gyakran kívántam, hogy bár hívnának Horváth Istvánnak, az egyetemi évektől nem is tudtam más nevet elképzelni magamnak, mint amit a keresztségben kaptam. Azóta szívesen mutakozom be.”

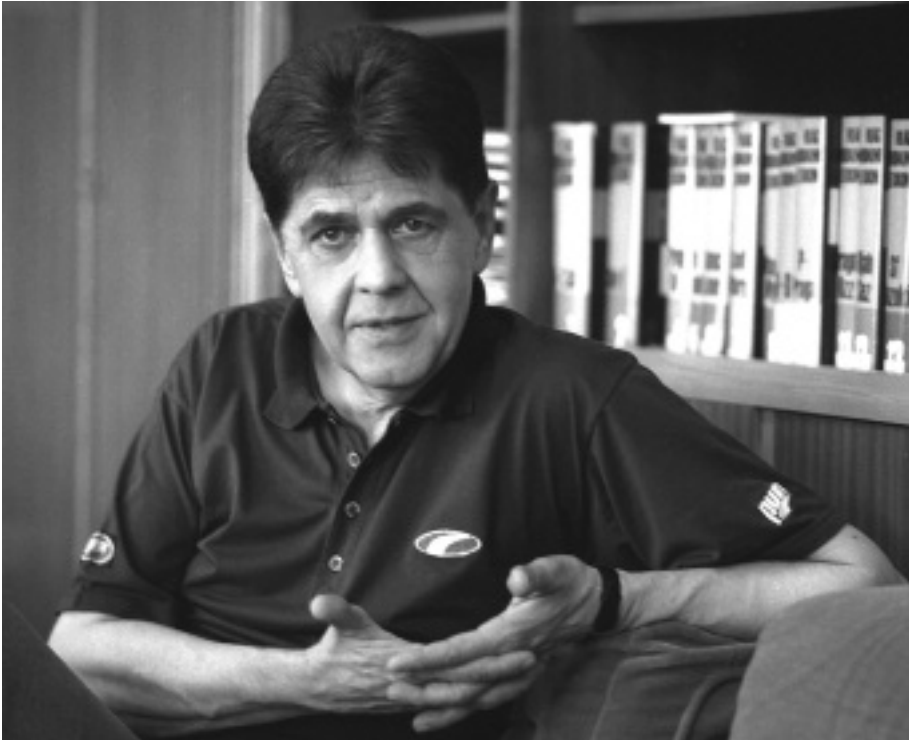
(**Szindbád mosolya.**) A professzori kinevezése alkalmából, 2005 szeptemberében készült interjúban is a rá jellemző, szemérmesen szókimondó, nagy mélységeket nyitó öniróniával beszélt a centrumtól távol fölépített irodalomtörténeti, tanári pályájáról: „Természetesen nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy egy vidéki felsőoktatási intézmény – ráadásul 'csak' egy főiskola – oktatójaként lettem egyetemi tanár, és büszke vagyok arra, hogy született szombathelyiként, Szombathelyről értem el ezt a rangot. Azt, hogy idáig eljutottam – társam és a munkámat segítő kevés számú igaz barát nevét most hálátlanul nem említve – három írónak köszönhetem. Legelőször is Török Gyulának, Márai első mesterének, akiről bölcsészdoktori disszertációmát írtam. Másodszer Ambrus Zoltánnak, akinek gazdag nagyepikai életműve lehetővé tette egy kandidátusi értekezés elkészítését, harmadszor és leginkább Márai Sándornak, aki megszerezte nekem a habilitált doktori címet, és ezzel biztosította az utamat az egyetemi tanársághoz. Éppen ezért professzorságomat az ő emlékének ajánlom.”

A Berzsenyi főiskola egyetemi akkreditációra készülő magyar irodalomtörténeti tanszékének vezetőjeként a 2006/2007-es tanévet már nem tudta megkezdeni.

„A világ elmaradt a batár mögött, és Szindbád mosolygott, mert tudta, hogy idejében kell elmenni egy világból, amelyhez nincs már igazi közünk.” Márai engedí így útjára talányos hősét *Szindbád hazamegy* című regényében. 2007 szeptemberében ezzel a mondattal búcsúztunk Lőrinczy Huba tanár úrtól a Vas Népe hasábjain.

Nemes Nagy Ágnes az idő működésén gondolkodva Rilkére hivatkozik a *Látkép, gesztenyefával* címmel megjelent életút-interjúban (*A magasság vágya – Összegyűjtött esszék II.*, Budapest, Magvető Kiadó 1992, kérdezi Kabdebó Lóránt): „Rilke mondja valamelyik elégiájában, hogy a halottak nemcsak azért halottak, mert megszűntek jelen lenni. Akkor halottak, ha nem hatnak ránk. És fölteszi azt a nagyon fontos, rilkei kérdést, hogy tudnánk-e *mi* nélkülük élni. Nem hiszem, hogy tudnánk nélkülük élni, a halottak nélkül; az időszintek elválaszthatatlanul folynak át egymásba.”

A batár úton van, Szindbád mosolyog: mosolya a cirógató, fájdalmasan szép őszi napfény.

Lőrinczy Huba (1940–2007)